

सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि २०७९

मन्थली नगरपालिकाको नगर कार्यपालिकाबाट मिति २०७९ कार्तिक १७ गते स्वीकृत भएको सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि २०७९ स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (३) बमोजिम सर्वसाधारणको जानकारीका लागि प्रकाशित गरिएको छ ।

प्रस्तावना : मन्थली नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति तथा सडक तथा खोला नदी किनाराका जग्गाहरूको अतिक्रमण तथा अव्यवस्थित प्रयोगलाई रोकी उचित संरक्षण गरी सहरी सौन्दर्यता प्रवर्द्धनलाई व्यवस्थित तुल्याउदै ती जग्गाहरूको उचित संरक्षण गर्न र ती जग्गाहरूको प्रभावकारी र वैज्ञानिक उपयोगबाट नगरपालिकाको आय समेत वृद्धि गर्न बान्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ र मन्थली नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन २०७५ को दफा ४ बमोजिम यो कार्यविधि तर्जुमा गरी पेस गरिएको छ ।

१. **सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (क) यो कार्यविधिको नाम **“सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९”** रहेको छ ।
(ख) यो कार्यविधि नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यो कार्यविधिमा :
(क) **“सार्वजनिक जग्गा”** भन्नाले नेपाल सरकारको स्वामित्वमा भई हाल स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम नगरपालिकाको रेखदेख र संरक्षणमा रहनु पर्ने जग्गाहरू सम्भन्तु पर्दछ र सो शब्दले सडक क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने सडक किनाराका जग्गा समेतलाई जनाउने छ ।
(ख) **“संरक्षण”** भन्नाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सम्पूर्ण सार्वजनिक जग्गाहरूको अभिलेख, त्यसमा नगरपालिकाको नियन्त्रण एवम् त्यस्ता जग्गाको उचित संरक्षण तथा

उपयोग र सडकलगायत सार्वजनिक सम्पत्तीको संरक्षण समेतलाई जनाउँदछ ।

- (ग) **“प्रमुख भन्नाले”** मन्थली नगरपालिकाका प्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ग) **“उप प्रमुख भन्नाले”** मन्थली नगरपालिकाका उपप्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) **“प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत”** भन्नाले मन्थली नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) **“वडा”** भन्नाले नगरपालिकाको वडालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (च) **“कार्यालय”** भन्नाले मन्थली नगरपालिकाको नगर कार्यपालिकाको कार्यालय सम्झनुपर्छ । सो शब्दले वडा कार्यालय समेतलाई बुझाउँदछ ।
- (छ) **“शाखा”** भन्नाले मन्थली नगर पालिकाको राजश्व शाखा सम्झनु पर्दछ ।
- (ज) **“नीजक्षेत्र भन्नाले”** सार्वजनिक जग्गामा पर्यटकीय संरचना तयार गरी कानुन बमोजिमको कारोवार गर्न वार्षिक रूपमा दर्ता गरेको व्यक्ति/फर्म/संघ संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (झ) **“स्थानीय तह”** भन्नाले मन्थली नगरपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ञ) **“उपभोक्ता समिति”** भन्नाले मन्थली नगरपालिका क्षेत्रभित्र सार्वजनिक निर्माणका लागि नियमानुसार गठन भएका उपभोक्ता समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ट) **“टोल विकास संस्था”** भन्नाले टोल विकास संस्था गठन कार्यविधि २०७७ बमोजिम गठन भएका टोल विकास संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ठ) **“सेवा सुविधा”** भन्नाले मन्थली नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सम्पूर्ण सेवा सुविधालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ड) **“सार्वजनिक निर्माण”** भन्नाले मन्थली नगरपालिका

क्षेत्रभित्र निर्माण गरीएका सडक, पुल पुलेसा, कल्भर्ट, ट्युमपाइप, सार्वजनिक उद्यान, पार्क, पोखरी, मठ, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिद, सामुदायिक भवन लगायतका सार्वजनिक हित र सरोकारका निर्माणलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

(ढ) **“पहिलो पक्ष”** भन्नाले मन्थली नगरपालिकालाई सम्भन्नु पर्दछ ।

(ण) **“दोस्रो पक्ष”** भन्नाले सार्वजनिक जग्गा उपयोगका लागि नगरपालिकासँग सम्झौता गर्ने पक्षलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

(त) **“समिति”** भन्नाले नगरस्तरीय सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समिति सम्भन्नु पर्दछ ।

३. सार्वजनिक ऐलानी/पति जग्गाको विवरण सङ्कलन गर्ने

३.१ मन्थली नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको लगत तयार गरी नगरपालिकामा अभिलेख राखिने छ । उक्त कार्यमा वडा समिति समेत सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण र अभिलेख राख्ने कार्यमा जिम्मेवार हुनु पर्नेछ ।

३.२ सार्वजनिक जग्गा/संरचनाको लगत तयार गर्न तथा संरक्षण गर्न देहाय बमोजिमको एक नगरस्तरीय सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समिति रहने छ :

क) नगरपालिका प्रमुख – संयोजक

ख) नगरपालिका उप प्रमुख – सदस्य

ग) सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष – सदस्य

घ) अधिकृत प्रतिनिधि जिल्ला प्रशासन कार्यालय – सदस्य

ङ) प्रतिनिधि मालपोत कार्यालय – सदस्य

च) प्रतिनिधि नापी कार्यालय – सदस्य

छ) नगरपालिकामा क्रियाशील राजनैतिक दलका प्रमुख/प्रतिनिधि – सदस्य

ज) सम्बन्धित उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि – सदस्य

झ) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत – सदस्य सचिव

नोट : (समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित

टोल विकास संस्थाका पदाधिकारी लगायत अन्य व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिने छ ।)

- ३.३ **माथि उल्लेखित समितिलाई आवश्यक सहयोग पुऱ्याउन सबै वडामा देहाय बमोजिमका वडास्तरीय सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समिति रहने छ :** क) सम्बन्धित वडाका वडाध्यक्ष – संयोजक
ख) सम्बन्धित वडाका वडा सदस्यहरू – सदस्य
ग) सम्बन्धित वडाका बजार व्यवस्थापन समिति/उद्योग वाणिज्य संघका अध्यक्षहरू – सदस्य
घ) वडामा क्रियाशिल राजनैतिक दलका प्रमुख/प्रतिनिधि – सदस्य
ङ) सम्बन्धित वडाका वडा सचिव – सदस्य सचिव

४. **नगरस्तरीय सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार** ४.१ नगर क्षेत्रभित्र रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको लगत सङ्कलन गरी अभिलेख राख्ने ।

- ४.२ बहाल, विटौरी कर शुल्क निर्धारणका लागि नगरपालिकाको राजश्व परामर्श समितिमा सिफारिस गर्ने ।
४.३ अरू कसैको भोगाधिकारमा रहेको सार्वजनिक जग्गा तथा सार्वजनिक जग्गामा बनेको संरचनालाई करको दायरमा ल्याउने ।
४.४ वन क्षेत्र लगायतको जग्गा उपयोगमा ल्याउनु परेमा आवश्यकताका आधारमा प्रक्रिया अगाडि बढाउने ।
४.५ सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख, उपयोग र प्राप्त बहाल, विटौरी कर आम्दानीको प्रतिवेदन वार्षिक रूपमा नगर कार्यपालिकाको बैठकमा पेस गर्ने ।
४.६ खोला, नदी, पोखरी, सडक आदि किनारमा मापदण्ड विपरीत बनेका र जोखिममा रहेका संरचना हटाउन सहयोग पुऱ्याउने ।
४.७ सार्वजनिक जग्गा उपयोग गर्दा पालन गर्नु पर्ने सर्तहरूको निर्धारण गर्ने ।
४.८ सार्वजनिक जग्गा उपयोगका उपयुक्त आधार तय गर्ने ।

४.९ सार्वजनिक जग्गा संरक्षण र उपयोगका लागि आवश्यक अन्य कार्य गर्ने ।

५. **सार्वजनिक जग्गा उपयोग गर्न सकिने क्षेत्रहरू :** ५.१ यस नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको अवस्था विश्लेषणका साथै कुनै पनि हानी नोक्सानी नहुने र जग्गाको स्वरूपमा खासै परिवर्तन नहुने गरी उक्त जग्गालाई नगरपालिकाको आय वृद्धि हुने गरी देहाय बमोजिम संरक्षण र उपयोग गरीने छ ।
- क. राजमार्गको निश्चित सिमाना (राइट अफ वे) भित्र रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई कुनै पनि व्यवसायिक प्रयोजनका उपयोगको योजना नबनाउने । राइट अफ वे भन्दा बाहेकका जग्गा जग्गाको सुन्दरता नबिग्रने गरी व्यापारिक प्रयोजनमा लगाउन सकिने छ ।
- ख. हरियाली वन क्षेत्रमा रहेको सार्वजनिक जग्गामा अनुमति विना कुनै संरचना बनाउने उद्देश्यले उपयोग नगर्ने ।
- ग. कुनै पनि सार्वजनिक संरचना तथा प्राकृतिक स्रोत र साधनको सम्भावना नभएका र हाल कुनै पनि हिसाबले प्रयोगमा नआएका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई नगरपालिकाको हितमा प्रयोग गर्ने ।
- घ. सार्वजनिक जग्गासँग सिमाना जोडिएको नीजि क्षेत्रको कुनै उद्योग व्यवसायले उक्त सार्वजनिक जग्गाको उचित संरक्षण, रेखदेख, सहरी सौन्दर्यता वृद्धि र उक्त जग्गाको सुधार गरी नगर पालिकाको आयमा अभिवृद्धि हुनेगरी निश्चित रकम उपलब्ध गराउने सर्तमा प्रयोग गर्न दिन सकिने ।
- ङ. नीजि क्षेत्रका तर्फबाट पूर्ण रूपले सोही क्षेत्रको लगानीमा सार्वजनिक जग्गाको स्वरूपमा कुनै परिवर्तन नहुने गरी पार्क, उद्यान वा पर्यटकीय क्षेत्रका रूपमा विकास गरी नगर पालिकाको आयमा अभिवृद्धि गर्नका लागि दिन सकिने ।
- च. यसरी नीजि क्षेत्रलाई उक्त सार्वजनिक जग्गा प्रयोग गर्न

दिदां स्वामित्व हस्तान्तरण हुने गरी दिइने छैन ।

छ. नगरपालिकाको समग्र हित हुने खालका अन्य कार्यहरूमा यस क्षेत्रका सार्वजनिक जग्गाहरूको प्रयोग गर्न नगरपालिकालाई बाधा हुने छैन ।

(पुनश्च: सम्बन्धित निकायहरूको अनुमतिमा राष्ट्रिय वन, सामुदायिक वन क्षेत्रको उपयोग गरी पार्क उद्यान वा अन्य पर्यटकीय संरचना निर्माण गर्न सकिने छ ।)

६. **सार्वजनिक जग्गा उपयोग गर्ने प्रक्रिया** (क) कार्यविधिको बुदां नं ३ बमोजिम पहिचान भएका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई देहाय बमोजिम प्रयोगमा ल्याइने छ ।

१. नगरपालिकाले आफ्नो लगानीमा उक्त जग्गामा संरचना निर्माण एवम् सुधार गर्न सक्ने ।
२. नीजि क्षेत्रलाई अन्य व्यापारिक प्रयोजन नभई पर्यटकीय संरचना निर्माण जस्तै पार्क, उद्यान निर्माण गरी पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्ने उद्देश्यका साथै नीजि क्षेत्रबाट प्रस्ताव माग गर्न सकिने ।

(ख) नीजि क्षेत्रलाई उक्त जग्गा प्रदान गरी सो जग्गा उपयोग गर्ने कार्यमा सहजीकरण र सिफारिस गर्ने कार्य दफा ३.३ मा उल्लेखित समितिले गर्नेछ ।

कुनै सार्वजनिक जग्गा १ देखि बढी वडासम्म फैलिएर रहेको अवस्थामा सबैभन्दा बढी क्षेत्रफल ओगट्ने वडाध्यक्ष उपरोक्त समितिको संयोजक हुनेछ ।

(ग) यस समितिको सिफारिसको आधारमा बुँदा नं.३.२ बमोजिम गठित समितिको निर्णय बमोजिम नगर कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गरी सार्वजनिक जग्गा उपयोग गरीने छ ।

७. **सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा ल्याउनका लागि आवश्यक प्रक्रिया**
सार्वजनिक जग्गाको उपयोगका नीजि क्षेत्रलाई सङ्लग्न गराउनका लागि देहायका प्रक्रिया पूरा गर्नु पर्नेछ ।

- क. राजश्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिका बैठकबाट सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा लगाउन उपयुक्त भएको ठहर ।
- ख. सार्वजनिक जग्गाको प्रयोग निश्चित संरचना निर्माण सहित नगरपालिकाको तर्फबाट प्रयोग गरीने हो वा जग्गाको स्वरूप परिवर्तन नहुने गरी नीजि क्षेत्रलाई प्रदान गरीने हो सो बारे यकिन ।
- ग. सार्वजनिक जग्गाको उपयोगबाट नगर कार्यपालिकालाई हुनसक्ने लाभको विश्लेषण सहित सहजीकरण समिति तथा नगरपालिका स्तरीय समितिको सिफारिस ।
- घ. राजश्व परामर्श समितिमा आवश्यक छलफल गरी नगर कार्यपालिकामा सिफारिस ।
- ङ. नगर कार्यपालिकाको निर्णय ।
- च. नगरपालिका स्वयम्ले कार्य गर्ने हो भने तोकिएको कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाउने, यदि अन्य नीजि क्षेत्रका तर्फबाट पेस भएको प्रस्ताव स्वीकृत गरीएको हो भने नीजि क्षेत्रसँग सम्झौता सहित कार्य प्रारम्भ ।
- छ. नीजि क्षेत्रको प्रस्ताव स्वीकृत गरीएको हो भने सो क्षेत्रका तर्फबाट नगरपालिकालाई वार्षिक रूपमा प्राप्त हुने रकम बारे स्पष्ट हुनुपर्ने ।
- ज. सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण र सुधारसहित सामान्य संरचना निर्माणगरी नगरपालिकाले तोकि दिएको शुल्क लगानीकर्ता नीजि क्षेत्रले सङ्कलन गर्न सक्नेछ ।
- झ. यसरी सङ्कलन गरीने रकममध्ये निश्चित रकम वार्षिक रूपमा नगरपालिकालाई बुझाउनु पर्नेछ ।
- ञ. नगरपालिकालाई वार्षिकरूपमा बुझाउनु पर्ने रकम एकमुष्ट बुझाएमा कूल बुझाउनु पर्ने रकमको ५ प्रतिशतसम्म छुट दिन सकिने छ भने एकमुष्ट रकम नबुझाई किस्ता बन्दीमा रकम बुझाउने हो भने १ वर्ष म्याद भएको वाणिज्य बैंकको कार्य सम्पादन जमानत पेस

गर्नु पर्नेछ ।

ट. नगरभित्रका कुनै सामाजिक संघ संस्थालाई सार्वजनिक जग्गा उपलब्ध गराउनु परेमा कार्यपालिकाको निर्णयसहित सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गरीने छ ।

ठ. अन्य आवश्यक सर्तहरू राखी सम्बन्धित पक्षसँग सम्झौता गरी कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाउन सकिने छ ।

८. सरकारी जग्गाको दर्ता, सेस्ता अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन र लिज सम्बन्धी प्रक्रिया क. नगरपालिकाले नेपाल सरकारको जग्गा दता तथा लिजमा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यनीति, २०७९ को प्रतिकूल नहुने गरी सरकारी जग्गाको दर्ता, सेस्ता अद्यावधिक तथा व्यवस्थापनको लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्न सक्ने छ ।

ख. लिजमा जग्गा उपलब्ध गराउन सकिने :

(१) नेपाल सरकारको जग्गा दर्ता तथा लिजमा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यनीति, २०७९ को अनुसूची- १ मा उल्लेखित प्रयोजनको लागि सरकारी जग्गा लिजमा उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा उल्लेख गरेको भए तापनि सार्वजनिक वा सरकारी प्रयोजनको लागि आवश्यक पर्ने सरकारी जग्गा कुनै व्यक्ति, निकाय, संस्था वा कम्पनीलाई लिजमा दिन सकिने छैन ।

ग. लिजको प्रकार र अवधि : (१) लिजको प्रकार र अवधि देहाय बमोजिम हुनेछ :

१. अल्पकालीन - पाँच वर्ष

२. मध्यकालीन - बीस वर्ष

३. दीर्घकालीन - तीस वर्ष

घ. लिजमा जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी आधारहरू : नगरपालिका क्षेत्रभित्र लिजमा

मन्थली नगरपालिका

जग्गा उपलब्ध गराउँदा देहायका आधारहरू
लिनु पर्नेछ : (१) जग्गा लिजमा लिनुको उद्देश्य,
औचित्य र कार्ययोजना,

- (२) लिज माग गरेको जग्गा रहेको स्थान
र क्षेत्रफल,
- (३) लिजमा दिइने जग्गाको विषयमा
स्थानीय तहका बासिन्दाको प्रतिक्रिया,
- (४) जग्गाको संरक्षणको सुनिश्चितता,
- (५) ऐतिहासिक, पूरातात्विक, धार्मिक,
साँस्कृतिक महत्वका स्थलहरूको
मौलिकतामा असर नपर्ने कुराहरूको
प्रत्याभूति,

ड. निवेदन सम्बन्धी व्यवस्था : (१) जग्गा लिजमा
लिन चाहने व्यक्ति, संस्था, कम्पनी वा निकायले
तोकिएको दस्तुरसहित देहायको कागजात
सङ्गलन राखी नगरपालिकाको सम्बन्धित
शाखामा निवेदन दिनुपर्ने छ :

१. नागरीकताको प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि,
२. संस्था / उद्योग / सहकारी / समूह
दर्ताको प्रमाण पत्र/विधान र प्रबन्धपत्र
र नियमावलीको प्रतिलिपि,
३. जग्गा लिजमा माग गर्ने विषयमा भएको
निर्णयको प्रमाणित प्रतिलिपि,
४. जग्गा लिजमा लिनुको उद्देश्य, औचित्य र
कार्ययोजना,
५. विदेशी कुटनीतिक नियोग तथा संयुक्त
राष्ट्रसंघका निकायहरू लगायत नेपाल पक्ष
भएका अन्तरसरकारी संगठनको हकमा परराष्ट्र
मन्त्रालयको स्वीकृति पत्र,

च. छानविन : (१) दफा (७) बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएमा

नगरपालिकाको सम्बन्धित शाखाले लिजमा माग भएको जग्गाको कित्ता स्पष्ट देखिने गरी नक्सा, फिल्डबुक, र ट्रेस नक्सा सम्बन्धित कार्यालयबाट प्राप्त गरी माग भएको कित्ता जग्गाको विवरण भिड्ने नभिड्ने सम्बन्धमा आवश्यक छानविन गर्नुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छानविन गर्दा सो जग्गा नक्सा फिल्डबुकसँग भिड्ने देखिएमा नगरपालिकाको सम्बन्धित शाखाले सो जग्गाको सम्बन्धमा सम्बन्धित वडा तथा स्थानीय संघ संस्थाको रोहवरमा स्थलगत निरीक्षण र सर्जमिन गराउनु पर्ने छ ।

छ. समितिमा पेस गर्नु पर्ने : दफा (८) बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गर्दा सो जग्गा लिजमा सिफारिस गर्न उपयुक्त देखिएमा सम्बन्धित शाखाले आफ्नो रायसहित दफा ३.२ मा उल्लेखित समितिमा पेस गर्नुपर्ने छ ।

ज. सिफारिस सम्बन्धी व्यवस्था : (१) सम्बन्धित शाखाले प्राप्त निवेदन उपर छानविन गरी कागजात पेस गरेपछि सिफारिस समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ । यसरी जाँचबुझ गर्दा लिजमा माग भएको जग्गा सरकारी वा सार्वजनिक प्रयोजनको लागि आवश्यक नपर्ने भई लिजमा दिन उपयुक्त देखिएमा देहाय बमोजिमको कुराहरू खुलाई सिफारिस समितिमा सिफारिस गर्नु पर्नेछ :

(क) लिजमा दिने जग्गाको क्षेत्रफल,

(ख) लिज आवधि,

(ग) संघीय कार्यनीतिको अनुसूची १ मा उल्लेख भए बमोजिमको रकममा नघटाई लिज बापतको वार्षिक रकम,

(घ) लिज बापतको रकम कति वर्षमा कति प्रतिशतले वृद्धि हुने हो सो कुरा (राजश्व परामर्श समितिको निर्णयको

- (ड) लिजमा लिनेले पालन गर्नु पर्ने सर्तहरू,
(च) लिजमा जग्गा दिन उपयुक्त देखिएका
पर्याप्त आधार र कारणहरू,

(२) नाफामूलक व्यवसायिक कारोबारबाहेक अन्य प्रयोजनका लागि एउटै जग्गा एकभन्दा बढी व्यक्ति, संस्था, निकाय वा कम्पनीले माग गरेको भए सिफारिस समितिले औचित्यको आधारमा त्यस्तो जग्गा जसलाई दिन उपयुक्त हुन्छ सोको आधारमा कारण खुलाई सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

- भ. स्वीकृत सम्बन्धी व्यवस्था : स्थानीय सिफारिस समितिबाट कुनै जग्गा लिजमा दिने सिफारिस भएमा संघीय कार्यनीति, २०७९ बमोजिम विभाग, मन्त्रालय मन्त्री परिषद्ले स्वीकृत गरेको निर्णय कार्यान्वयन गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।
- ब. सरकारी निकायलाई लिजमा दिने : एक सरकारी निकायको नामको जग्गा अर्को सरकारी निकायलाई लिजमा उपलब्ध गराउँदा सिफारिस समितिले सम्बन्धित मालपोत कार्यालयलाई सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।
- ट. लिज रकम निर्धारण : लिज रकम निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था राजश्व परामर्श समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाले निर्णय गरेबमोजिम हुनेछ ।
- ठ. लिज सम्झौता : नेपाल सरकारबाट दफा १२ बमोजिम लिजमा जग्गा दिने निर्णय भएमा निर्णय हुँदा तोकिएका सर्तसमेत उल्लेख गरी कार्यालय प्रमुखले जग्गा लिजमा लिने व्यक्ति, संस्था, निकाय र कम्पनीसँग लिज सम्झौता गर्नु पर्नेछ ।
- ड. लिज सम्झौताको प्रमाण पत्र : दफा १५ बमोजिम लिज सम्झौता भएपछि कार्यालयले संघीय कार्यनीतिको अनुसूची -२ को ढाँचामा लिज सम्झौताको प्रमाणपत्र लिज

प्राप्तकर्तालाई उपलब्ध गराउनु पर्ने छ ।

- ठ. लिज रकम दाखिला गर्नु पर्ने : लिजको जग्गा प्राप्त गर्नेले प्रत्येक वर्षको लिज रकम संघीय कार्यनीतिको प्रतिकूल नहुने गरी दाखिला गर्नु पर्नेछ ।
- ण. लिजमा जग्गा लिनेको कर्तव्य र दायित्व : (१) लिज प्राप्तकर्ताले जग्गा लिजमा लिँदा सम्झौतामा तोकिएका सर्तहरू पालना गर्नु पर्ने छ ।
- (२) लिज प्राप्त कर्ताले लिज लिँदा तोकिएका सर्तहरू पालना नगरेमा कार्यालयले जुनसुकै वखत त्यस्तो सम्झौता रद्द गर्न सक्ने छ ।
- (३) लिज प्राप्तकर्तासँग लिन बाँकी रकम कार्यालयले नेपाल सरकारको सरकारी बाँकी सरह असुलउपर गर्नेछ ।
- त. लिज अवधि थप गर्न सकिने : लिज अवधि समाप्त भएपछि लिज प्राप्तकर्ताको माग र औचित्यको आधारमा राजश्व परामर्श समितिको सिफारिसको आधारमा लिज अवधि थप गर्न सकिने छ ।
- थ. लिज सम्झौता रद्द हुने : संघीय कार्यनीतिमा व्यवस्था भए बमोजिम लिज सम्झौता रद्द गर्न सिफारिस गर्न सकिने छ ।
- द. भोगाधिकारको जग्गा लिजमा परिणत गर्नुपर्ने : यस कार्यविधि जारी हुनुअघि संघीय कार्यनीति र प्रचलित कानूनको अधीनमा रही कुनै व्यक्ति वा संस्थाको भोगाधिकारमा रहेको जग्गा लिजमा परिणत हुने छन् ।
- ध. लिजमा उपलब्ध गराएको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागि उपयोग गर्न सकिने :
- लिजमा प्राप्त गरी भोग गरेको जग्गा कुनै सरकारी वा सार्वजनिक संरचना जस्तै (विद्युत् ट्रान्सफर्मर, विद्युत् पोल, टेलिफोन टावर, सुरक्षा युनिट, खानेपानी) आदि निर्माण गर्न अनिवार्य भई अन्य विकल्प नभएमा आवश्यकता

अनुसारको त्यस्तो जग्गा सो प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न दिन सकिने छ ।

- न. लिज सम्झौता अवधि समाप्त हुने : लिजमा दिइएको जग्गामा कुनै सडक आयोजना, सुरुङ्ग मार्ग, पुल लगायतका राष्ट्रिय, प्रदेश गौरव आयोजना सञ्चालन हुने भएमा लिजमा तोकिएको सम्झौताको अवधि स्वतः समाप्त हुनेछ । अग्रिम कर वा रकम लिई सम्झौताको समयावधि अगावै लिज प्रक्रियाको अन्त्य गर्नु परेमा बाँकी अवधिको रकम सम्बन्धित पक्षलाई फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- प. अनुगमन तथा निरीक्षण : (१) समितिले वर्षमा एकपटक लिजमा उपलब्ध गराएको जग्गाको अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) अनुगमन निरीक्षण गर्दा सर्त बमोजिम गरेको नपाइएमा कार्यालयले सर्त बमोजिम गर्न निर्देशन दिने वा सचेत गराउन सक्नेछ ।
- (३) कार्यालयले उपदफा (२) बमोजिम गरेको काम कारबाहीको विवरण सम्बन्धित निकायमा पठाउनु पर्ने छ ।
- (४) अनुगमन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- प. उजुरी गर्न सक्ने : (१) संघीय कार्यनीति, र यस कार्यविधिको प्रतिकूल कामकारबाही गरेको पाइएमा जो सुकैले पनि नगरपालिका कार्यालय तथा सम्बन्धित निकायमा उजुरी गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम उजुरी परेमा केन्द्रीय कार्यनीति बमोजिम कारबाही अगाडि बढाउनु पर्नेछ ।
- फ. प्रगति प्रतिवेदन : लिजमा दिएको जग्गाको वार्षिक प्रतिवेदन नगरपालिकाले सम्बन्धित निकायमा पेस गर्नु पर्नेछ ।
- ब. अभिलेख सम्बन्धी व्यवस्था : कार्यालयले लिजमा दिएको

जग्गाको छुट्टै अभिलेख खडा गरी अद्यावधिक गराउनु पर्नेछ ।

९. **कुनै विवाद भएमा नगरपालिकाको निर्णय अन्तिम हुने :**(१) सार्वजनिक जग्गा संरक्षण र उपयोगका सम्बन्धमा कुनै विवाद भएमा नगरपालिकाको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

१०. **सम्झौता पुनरावलोकन गरिने** (१) यस कार्यविधि बमोजिम गरीएको सम्झौता प्रत्येक ५ वर्षमा पुनरावलोकन गरिने छ । पुनरावलोकनका क्रममा लाभ लागत विश्लेषण गरी सम्झौतामा दुवै पक्षको सहमतिमा आवश्यक बुँदाहरू थपघट गर्न सकिने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनरावलोकनका लागि सहजीकरण समितिले अध्ययन गरी समसामयिक रूपमा सम्झौतामा गर्नुपर्ने हेरफेरका सम्बन्धमा नगरकार्यपालिका समक्ष सिफारिस गर्ने ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम बजारको अवस्था विश्लेषण गरी वार्षिक रूपमा बुझाउन सहमति भएको रकमका सन्दर्भमा दुवै पक्ष सहमत भई १० प्रतिशत रकम थप गर्न नगर कार्यपालिकामा सिफारिस गर्न सक्ने छ ।

११. **सम्झौताका सर्तहरू उल्लङ्घन भएमा सम्झौता तोड्न सकिने :**

(१) सार्वजनिक जग्गा उपयोगका लागि भएको सम्झौताका सर्तहरूको पूर्ण पालना गर्नुपर्नेछ । सर्तहरूको पालना नगरीएको खण्डमा तत्काल सम्झौता रद्द गरी यसबाट भएको हानी नोक्सानी समेत दोस्रो पक्षसँग असुल उपर गरिने छ ।

१२. **अनुगमन** (१) सम्झौता बमोजिम दोस्रो पक्षबाट हुने काम कारवाहीका सम्बन्धमा नगरपालिकाका तर्फबाट नियमित अनुगमन गरिने छ ।

(२) दोस्रो पक्षले प्रत्येक वर्ष भए गरेका कामहरू, प्राप्त उपलब्धि एवम् आइपरेका समस्या र समाधानको उपाय सहितको प्रतिवेदन शाखाबाट नगरपालिकामा पेस गर्नु पर्नेछ ।

१३. **दण्ड सजाय र जरिवाना :** (१) सार्वजनिक निर्माणमा अवरोध पुऱ्याउने वा हानीनोक्सानी पुऱ्याउने व्यक्ति वा संस्था जो सुकैलाई

अवरोध गरेको पाइएमा अवरोध हटाउन प्रहरी प्रशासन सँगको सहयोगमा अवरोध हटाई कार्य सुचारु गरीने छ । हानीनोक्सानी पुऱ्याएको भए सरकारी बाँकीसरह असुल उपर गरीने छ भने सार्वजनिक निर्माण बिगारी क्षति पुऱ्याएकोमा उक्त बिगारेको संरचना पहिलेकै अवस्थामा पुनःनिर्माण गर्ने दायित्व सम्बन्धित पक्षको हुनेछ । सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण गरेको पाइएमा अतिक्रमित संरचना हटाउन लगाई प्रचलित कानुन बमोजिम सजाय गरिने छ ।

- (२) बुँदा नं. १०(१) लाई अटेर गरेमा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र टोल विकास संस्थाको सिफारिसमा नगरपालिका वा अन्तर्गतबाट प्रवाह हुने सम्पूर्ण सेवा सुविधामा रोक लगाइने छ ।
- (३) २ नं. बमोजिम रोक लगाइएको सेवासुविधा सम्बन्धित उपभोक्ता समिति र टोल विकास संस्थाको सिफारिसमा नगरपालिका वा अन्तर्गतबाट रोक लगाइएका सम्पूर्ण वा आंशिक सेवासुविधा नगर कार्यपालिकाको निर्णयबाट फुकुवा गरिने छ ।

१४. बचाउ: यो कार्यविधि जारी हुनु पूर्व भएका यस सम्बन्धि क्रियाकलाप यसै बमोजिम भएको मानिने छ ।